

Los tres entierros de Melquiades Estrada

The three burials of Melquiades Estrada, Tommy Lee Jones, 2005

El viatge il·legal d'un cowboy cap a Mèxic

Una ranxera

Què és una pel·lícula mexicana? Aquesta pregunta, en aparença tan ximple, ha estat el centre de les discussions en el mitjà cultural mexicà des que es van conèixer les candidatures a l'Òscar de les pel·lícules de González Iñárritu, Del Toro i Cuarón. Comercialment, un film té la nacionalitat dels seus productors. No obstant això, des d'un punt de vista de creació, de «paternitat intel·lectual», podria dir-se que una pel·lícula posseeix la identitat del guionista o del director. I encara podria parlar-se d'un punt de vista estilístic o temàtic. És precisament sota aquests últims criteris que *Los tres entierros de Melquiades Estrada*, una pel·lícula americana –es tracta del primer film dirigit per l'actor Tommy Lee Jones– coproduïda per França, escrita per un mexicà, resulta ser una pel·lícula característicament mexicana, fins i tot més mexicana que *Babel*, *El laberinto del fauno* i *Hijos de los hombres*.

L'escriptor Guillermo Arriaga és el guionista també de la trilogia de González Iñárritu: *Amores Perros*, *21 Gramos* i *Babel*. El

seu estil narratiu barroer –però efectiu, cal reconèixer-ho–, ancorat en l'exageració d'estratègies rebregades, com amagar informació i abusar de la sorpresa efectista, està present també a *Los tres entierros...* El problema dels guions d'Arriaga és que operen amb una sensibilitat primària, sovint maniqueïsta i estereotipada. La seva gran virtut és que funcionen tan bé narrativament que oculten la pobresa del seu contingut

Tot això no va evitar que Arriaga rebés la Palma d'Or al festival de Cannes de 2005, la qual cosa confirma que *Los tres entierros...* és una pel·lícula molt mexicana: pertany a l'estirp de pel·lícules mexicanes fetes per a estrangers. Aquesta és tota una categoria del cinema mexicà, que té la seva recepta:

1. Triar una temàtica sensible: marginació, violència, pobresa, intolerància, immigració, etc.
2. Respectar els estereotips que es tenen a Europa o Estats Units sobre Mèxic. Aquest que diu que els mexicans riuen de la mort és intocable, aneu en compte!

3. Triar una opció: melodrama pur (ideal per a Escandinàvia i Rússia), melodrama sòrdid (èxit assegurat a França) o melodrama humorístic (més indicat per a Espanya, Itàlia i Estats Units).

4. Envernissar tot d'una capa prehistòrica amb un toc sobrenatural (el màgic, el meravellós i el fantàstic queden molt bé).

5. Agregar pintoresquisme al gust.

6. Treure's la targeta de viatger freqüent i comprar-se un esmòquing per anar a rebre les estàtuetes.

(Un exemple perfecte d'aquest tipus de film és *Santitos*, molt recomanable pel seu esforç i la seva intenció de convertir-se en la pitjor pel·lícula mexicana de la història).

En *Los tres entierros...* Arriaga tria el tema de la immigració i articula el seu relat amb un sol objectiu: invertir les circumstàncies dels mexicans i dels americans. La mort del mexicà Melquiades Estrada als Estats Units causarà el viatge de dos americans a Mèxic per complir la promesa de l'enterrament. L'origen d'aquest argument es

troba en una cançó ranxera, que diu: «México lindo y querido, si muero lejos de ti, que digan que estoy dormido y que me traigan aquí» (un nacionalisme expressat en contra dels cucs estrangers). Això és precisament el que Melquiades Estrada, abans de ser assassinat, demana al seu amic Pete Perkins –interpretat per Tommy Lee Jones, qui també va guanyar la Palma d'Or al millor actor per aquesta pel·lícula.

L'encobriment del crim per part de les autoritats americanes obliga a Perkins a investigar pel seu compte. Així descobreix que l'assassí és Mike Norton, un agent de la *border patrol*, la policia americana de la frontera. En un intent d'exercir justícia per mà pròpia, Perkins força a Norton a acompanyar-lo per complir la promesa feta a Melquiades Estrada –en realitat es tracta d'un segrest. Obviament la travessia de Perkins i de Norton es converteix en un viatge il·legal: el mateix viatge dels immigrants però al revés.

La narració és tan simètrica que sembla estar construïda per arribar a una escena en particular: la trobada a territori mexicà de Norton i una mexicana que abans va ser humiliada pel mateix agent a territori americà. En aquesta escena es desvetllen totes les intencions del film: aprofundir, mitjançant una situació invertida i per tant atípica, en les complexes relacions entre els mexicans i els americans. La lleialtat, la venjança, la pietat, la justícia, l'amistat, són els temes en joc. Tot això amanit amb l'humor negre al voltant del cadàver de Melquiades Estrada i de les humiliacions que rep Norton.

Perkins és la veu moral de la pel·lícula. És un *cowboy* en el sentit clàssic, un heroi que no dubta en violar la llei per fer justícia, que manté la seva paraula en tot moment, que té

com a valor suprem la lleialtat. És també un personatge americà parlant als espectadors americans, intentant que obrin els ulls per reconèixer una realitat de la qual són culpables.

Un aspecte interessant és la caracterització de Norton. No estem davant un psicòpata o un nazi feixista, estem davant un subjecte producte del seu espai i del seu temps: violent, paranoic, irresponsable, però no és un *caza-inmigrantes*. L'esmussament d'aquest personatge i la seva alienació, evidents en la manera de fer l'amor a la seva dona i en el consum de pornografia, són una crítica que sembla estendre's a tota la societat americana.

Los tres entierros... coqueteja perillosament a caure en els tòpics i convertir-se en una paròdia de les seves intencions - com ocorre amb aquestes pel·lícules mexicanes fetes per a estrangers. Al final es salva, sobretot perquè no cau en els excessos i en les obvietats. Cada vegada que es ronda un tòpic apareix la intenció deliberada de torçar-lo, de fer-li un volt, de mirar-lo des d'un altre punt de vista.

Això, vist el panorama de films amb similars pretensions, ja és suficient.

Fitxa tècnica

Tècnics

Director: Tommy Lee Jones.
Productor: Luc Besson, Michael Fitzgerald, Tommy Lee Jones i Pierre-Ange Le Pogam.
Guió: Guillermo Arriaga.
Muntatge: Roberto Silvi.
Fotografia: Chris Menges.
Vestuari: Kathy Kiatta.
Música: Marco Beltrami.
Efectes especials: Jeff Woodrel.
Companyia productora: Europa Corp. i The Javelina Film Company.
Nationalitat: Estats Units i França.
Durada: 121 minuts

Actors

Tommy Lee Jones: Pete Perkins
Barry Pepper: Mike Norton
Julio Cedillo: Melquiades Estrada
Dwight Yoakam: Belmont
January Jones: Lou Ann Norton
Melissa Leo: Rachel
Levon Helm: vell de la ràdio
Mel Rodriguez: capità Gomez
Cecilia Suárez: Rosa
Ignacio Guadalupe: Lucio
Vanessa Bauche: Mariana
Irineo Alvarez: Manuel
Guillermo Arriaga: Juan
Josh Berry: agent de la *Border Patrol*
Rodger Boyce: venedor